

פרשת שְׁמִי נִי

צִדְקַת מַעֲלֵה גֵרָה – שְׂמִינִי

סְנִפִּיר וְקִשְׁקֶשֶׁת – האם מדובר ב "חותמות כשרות"?

בפרשתנו מופיעים סימני הטהרה של בעלי החיים. הימצאותם של הסימנים הנדרשים בבעל החיים, מתירה את אכילתו. התורה קובעת, "כל מפְרִיס פְרִסָה וְשִׁסְעַת שִׁסְעַת פְרִסַת מַעֲלַת גֵרָה בְּבִהְמָה אֹתָהּ תֹאכְלוּ". הדרישה לקיומם של סימני טהרה בבעל החיים, כדי להתיר אכילתו, מעוררת את השאלה האם הסימנים הם רק אמצעי חיצוני, מעין "חותמות הכשר" שהקב"ה "הטביע" על גבי "המוצרים", כדי לאפשר לנו לזהותם, או שמא, יש קשר סיבתי בין הסימנים ובין ההיתר? לאחר שהתורה מגדירה את הסימנים, "כל מפְרִיס פְרִסָה וְשִׁסְעַת שִׁסְעַת פְרִסַת מַעֲלַת גֵרָה בְּבִהְמָה אֹתָהּ תֹאכְלוּ", היא שבה ומזכירה ארבעה בעלי חיים העומדים רק באחת מהדרישות, דהיינו, יש להם רק סימן טהרה אחד. בהתייחסות לכל אחד מהם, התורה כמו מנמקת את האיסור לאכול בשל העדר הסימן השני, ולדוגמא, בהתייחס לְגַמֵּל, "כִּי מַעֲלָה גֵרָה הוּא וּפְרִסָה אֵינָנוּ מְפָרִיס, טָמֵא הוּא לָכֵם".

ואומר הרבי מליובאוויטש, שאף אם נאמר שסימני הטהרה הוטבעו בבהמה לצורך האבחנה בין הטהור ובין הטהור, עדיין, יש בבחירתם של סימנים אלה דווקא, כדי ללמד שיש במהותם קשר לטהרה. הרמב"ן מנמק את האיסור לאכול מאכלות האסורים, בכך שהמאכלים שאנו אוכלים, נעשים בחלקם לדם מדמנו ולבשר מבשרנו והופכים להיות חלק בלתי נפרד מגופנו. לכן, אסרה התורה לאכול מאכלים מסוימים, כדי שלא יחדירו לגופנו תכונות פנימיות, שאינן טובות, מהמאכל האסור, כדי שפנימיותו של היהודי לא תושפע ותתקלקל חלילה כתוצאה מאכילת מאכל בעל אופי שלילי ומזיק. ואכן, לצערנו אנו רואים את האלימות הפושה והולכת בקרב הנוער הצופה בסרטי ה"קטשופ", בהם הדם ניגר כמים. ככל שהצפייה מתרבה היא מגבירה את הקהות וחוסר הרגישות לשפיכות דמים וגורמת לזילות של חיי אדם. ואם אלה התוצאות מצפייה מרחוק (טלוויזיה/וידאו) ומדם פיקטיבי, מה עלולה להיות התוצאה הצפויה, מהכנסת בשרה של חיה טורפת אל תוך הגוף ממש, ע"י אכילתו (וכן לגבי עוף דורס, או כל בעל חיים שקיומו בנוי על גזילת חיותו של האחר)? ואין המדובר רק באכזריות. התורה אוסרת למשל, גם את החזיר, הבוחר לחיות ברפש, ולאכול כל זבל, פרש ופסולת.

סימני הטהרה, אף הם באים ללמדנו על דרך החיוב, על תכונות דומות שעלינו לאמץ לעצמנו. המילה סימן באה להקל עלינו את הגילוי והזכירה של עצם חשוב, ע"י שימוש באמצעי אחר. למעשה מדובר בסממן שכמו נותן טעם, ריח וגם צבע, לדבר החשוב, כדי שנוכל לזהות, לזכור, להבין, ולהתחבר לאותו העצם. זאת אומרת שהתנהגותו של האדם צריכה להיות בגדר "מפְרִיס פְרִסָה" ו"מַעֲלָה גֵרָה". מהסימן של העלאת הגרה, ניתן ללמוד למשל, שלפני כל צעד שאנו עומדים לנקוט בגשמי, דרושה פעולה של "לעיסה". ואין המדובר ב"לעיסה" חד פעמית וקצרה, אלא יש להעלות את מה שניגד כבר אל הקיבה הראשונה, את המסקנות הראשוניות שהתקבלו, ללעיסה חוזרת. יש "לטחון" את הפרטים והעובדות "עד דק", לשקול אותם שוב, ולברר עוד פעם, אם לפעול בדרך שנראתה נכונה מלכתחילה, ואם כן, כיצד נכון לעשות זאת.

נסתפק בחלק מסימן הפְרִיסָה. המילה פְרִיסָה נגזרת מפעולת הפריסה בה אנו מפרידים, ע"י חיתוך למשל, את הפרוסה מיתרת הכיכר. הפְרִיסָה היא החלק התחתון ביותר (וחסר תחושה) בגוף הבהמה. היא נוגעת באדמה ומבדילה בין רגלה של הבהמה לבין הקרקע. כדי שהבהמה תהיה טהורה, נדרש גם אצלה הפסק, רווח בין הרגל לאדמה. כך גם היהודי צריך לשמור על מרחק, על רווח והבדלה, בין נפשו ובין הארץ, הארציות הגשמית. עליו לשמור שאפילו הכוחות הנמוכים ביותר בנפשו, המשולים לרגל, לא ישקעו בעניינים חומריים, ולהציב ביניהם פְרִיסָה.

ומה עם בעלי החיים בעלי הדם "הקר", אלה החיים במים? גם בהם התורה נותנת סימנים, "אֵת זֶה תֹאכְלוּ מִכָּל אֲשֶׁר בְּמַיִם כָּל אֲשֶׁר לוֹ סְנַפִּיר וְקִשְׁקֶשֶׁת בְּמַיִם בְּיַמִּים וּבְנְחָלִים אֹתָם תֹאכְלוּ". מה יש בהם בְּסְנַפִּיר וּבְקִשְׁקֶשֶׁת כדי להכשיר את הדגים הנושאים אותם? כדי להשיב, נרד תחילה לשורשי המילים סְנַפִּיר וְקִשְׁקֶשֶׁת. במילה סְנַפִּיר אנו מתקשים אפילו לקבוע מהן אותיות השורש שלה, כי כל אחת מארבע האותיות ס', נ', פ', ר נראית מתאימה. הרש"ר הירש קובע שהשורש הוא ס.נ.פ. ומבסס את קביעתו על דמיונו של השורש, לשורש ז.נ.ב. (האותיות ז' ו-ס' מתחלפות, בהשתייכותן למשפחת האותיות השיניות, וגם האותיות ב' ו-פ' מתחלפות, בהשתייכותן למשפחת האותיות השפתיות). ומעניין שהַנְּב של הדג אף הוא סְנַפִּיר ייחשב. אם נסתכל על פעלים ושמות עצם ששמותיהם מסתיימים באותיות 'נפ' נגלה שיש בהם כדי לחזק את דברי הרש"ר הירש. הענף למשל, מסתעף לו מגזע העץ כלפי חוץ, וגם הכנף של העוף, היא בגדר גפה, המסתעפת לה מגופו. ולא לחינם עשו חז"ל שימוש במילה סְנַפִּיר לציון רכיב שולי שאינו במרכז העצם, אך מקושר/מסונף אליו. הטיעונים שלעיל מניחים אמנם את הדעת, אך עדיין מה טיבה של האות ר' החותמת את המילה סְנַפִּיר? אם אכן שורשו ס.נ.פ., מדוע לא נקרא לו סְנַפִּיר למשל, או סְנַפִּיר (על משקל נְב או כְּנַפִּיר)?

מהו תפקידו של הסְנַפִּיר ומה מאפייניו? הסנפירים של הדג אכן מסתעפים ומסתנפים להם מגופו, לצידי גופו, על גבו ובזנבו (הזנב עצמו). הם חסרים עצבי חישה, ובנויים כעין מניפה מקְנָנִים הסמוכות זו לזו, וביניהם רקמה שקופה. הסנפירים הם האיברים האחראים על תנועתו של הדג. הם משמשים כמנוע (הַנְּב בעיקר) הדוחף את הדג קדימה,

וכהגאים המטים אותו לכיוון הנכון (ימינה, שמאלה, מעלה ומטה) ומייצבים אותו. כאן אנו יכולים לגלות מאפיין נוסף של האותיות 'נפ' שבשורש **ס.נ.פ.**, שעניינן תנועה ותנופה, כמו **פָּנָף** העוף שתפקידה **לְהַנִּיף** אותו כלפי מעלה ולאפשר לו לפרוח (ואחר כך גם להניעו קדימה). קיומם של הסנפירים כמו בא ללמד על הצורך שלנו בתנועה מתמדת. צריך שיהיו לנו האמצעים כדי שנוכל להתקדם כל הזמן, כי עמידה במקום היא בגדר נסיגה. אם ניקח לדוגמא את הדגים שבנחלים ובנהרות, הרי שעליהם לשחות כל הזמן. אף אם נראה לנו, כצופים מהצד, שהם עומדים במקומם, אין זאת אלא משום שהם שוחים כל הזמן נגד הזרם, אחרת היו נסחפים להם אל הים המלוח. מעניין שהדגים הכשרים חיים בדרך כלל בשכבות העליונות של המים, השכבות המוארות והנקיות יותר (ועשירות יותר בחמצן), ולא בשכבות התחתונות, החשוכות ומזוהמות יותר, ליד הקרקעית, בהן מתרכזת הפסולת ששקעה.

אם נשווה את הדגים הכשרים לנחשי מים למשל, נוכל להבחין בשוני בולט בין צורת התנועה שלהם. גופו של נחש המים מתפתל כל הזמן. כל חלק מגופו נע ונד, מימין לשמאל ומשמאל לימין. גופו של הדג הכשר לעומתו ישר כמעט כל הזמן וראשו לכיוון שאליו הוא חותר באמצעות סנפיריו. סנפיריו הם הנעים קדימה ואחור (סנפירי הצד), ימינה ושמאלה (הזנב), אך תוך כדי התנועה קדימה, גופו של הדג נשאר ישר. דבר זה כמו בא לרמז על מטרה שעל האדם להציב לעצמו, המטרה שלשמה ירדה נשמתו לעולם. במשך חייו עליו לקדם את עצמו אל היעד ולהסתייע בכלים שהקב"ה נתן לו ובכישורים הייחודיים שקיבל לשם כך. כאשר הוא מגלה שסטה מהכיוון או שטעה, עליו להטות עצמו לכיוון הנכון, ולשוב ולחזור ישירות לאותו היעד, מבלי להתפתל חלילה בין מגמות וכיוונים שאינם מובילים אל היעד. ומעניין שדווקא האיברים הצדדיים והשוליים, הסנפירים, הם אלה המניעים ודוחפים את הראש אל היעד ואף מטים אותו לכיוון המדויק יותר, כאשר הדבר נדרש. כעת נוכל אולי להבין את תפקידה של האות "המיותרת" - ר' - החותמת את המילה **קִנְפִיר**. האות ר', ובמילוויה **רִיש**, משמעותה בארמית **ראש** (רִיש גְלוּתָא = ראש הגולה). יוצא אפוא שכל עניינם של הסנפירים המסונפים אל הגוף, הוא לקדם את **הראש** ולהטותו אל היעד הנכון, הַזָּנֵב מניף ומניע את **הראש**. מכאן נוכל לקחת עמנו כמסר, שכדי להתקדם ברוחניות עלינו לעשות שימוש לא מועט באמצעים חומריים, לאכול, לשמור על בריאות גופנו ולעשות מצוות מעשיות בידינו בפועל (מתן צדקה, גמילות חסדים ושאר מצוות עשה, שרובן כרוכות בעשייה ממש).

ומהי **הקִשְׁקֶשֶׁת**? בכל התנ"ך ניתן למצוא רק מופע אחד של מילה דומה, שאינה קשורה לדגה. מדובר בתיאור הופעתו המאיימת של **גְּלִית הַפְּלִשְׁתִּי** "וְשָׁרְיוֹן קִשְׁקִישִׁים הוא לְבוּשׁ". כאן ברור לנו ששָׁרְיוֹן ה**קִשְׁקִישִׁים** המאוחר יותר, קיבל את שמו בהיותו דומה ל**קִשְׁקֶשֶׁת** של הדג. שריון זה שהיה בנוי במתכונת של טבעות מתכת הצמודות זו לזו (להגנה מפני אבחת חרב), ועל גביהן "מטבעות" מתכת, להגנה מפני פגיעה של חץ או נשק דוקרני אחר. הרש"ר הירש מייחס את המילה **קִשְׁקֶשֶׁת** לשורש **ק.ש.ש**, שמשמעותו **קוּשֵׁש** ולקוט קש ותבן, ענפים וכיו"ב. מלאכת הקישוש עניינה איסוף של פרטים נפרדים שבוודאי אינם עשויים מקשה אחת. כך גם ה**קִשְׁקֶשֶׁת**, היא אינה יחידה אחת רציפה אלא אוסף של קשקשים המחוברים לגופו של הדג, כל קשקש בנקודת חיבור נפרדת משלו. שמם של ה**קִשְׁקִישִׁים** כמו בא ללמד שניתן ל**קוּשֵׁש** אותם מגופו של הדג, ולקלפם מעורו ביד או באמצעות כלי. ואכן, הרמב"ן קובע שה**קִשְׁקִישִׁים** אליהם מתייחסת התורה, הם אלה הנקלפים מהדג, ואילו ה**קִשְׁקִישִׁים** הקבועים ודבוקים בעור הדג אינם נחשבים **קִשְׁקִישִׁים** על פי ההלכה. בדומה, הגמרא מתייחסת אל ה**קִשְׁקֶשֶׁת** כאל לבוש, דבר שכמו רמז בכתוב "וְשָׁרְיוֹן קִשְׁקִישִׁים הוא לְבוּשׁ". רמז נוסף לכך ניתן למצוא בשם **קִשְׁקֶשֶׁת** שאולי מקורו בשורש **כ.ס.ה**, והוא בעצם תולדה של חילוף אותיות, כאשר האות ק' מחליפה את האות כ', והאות ש' מחליפה את האות ס' במילה **פִּסְפִּסֶת**. כלומר שעניינה של ה**קִשְׁקֶשֶׁת** לכסות ולהגן על עורו וגופו של הדג. כפל האותיות 'קש' במילה **קִשְׁקֶשֶׁת**, כמו בא להזכיר לנו את הקול הנלווה לקילוף הקשקשים באמצעות סכין למשל, **קִשְׁקוּשׁ** (קסקוס), בדומה לכשכוש בזנב, לשקשוק הקשקשים שבשריון ולשכשוך במים. סיבה נוספת לשמם של הקשקשים ניתן למצוא אולי בקשיות שלהם, שהרי הקשקשים עשויים מחומר גרמי שקוף שנועד להגן על העור העדין.

מה ניתן ללמוד מהקשקשת? לאחר חטא עץ הדעת, על האדם לכסות את עצמו, ולדאוג שיהיה לו כיסוי (גם בנקאי) המגן עליו. ומהו הכיסוי הנכון? אין מדובר בבגד אחד רציף אלא במעין קשקשת, הבנויה מקשקשים רבים. בכל מצוה או מעשה טוב שאדם עושה, הוא קונה לו סניגור, מטבע קטנה להגנה. ולעומת זאת, כל מעשה רע כמו יוצר פרצה חלילה, במעטה ההגנה של האדם, וכמו מקלף קשקש. הקשקשים הם שקופים ולמרות שהם מכסים, הם אינם מסתירים על האור ומאפשרים לו להגיע לגוף הדג. בכך מזכירה הקשקשת את "כותנות האור" בהן היה לבוש האדם עד שחטא בעץ הדעת, שהיו עשויות מציפורן שקופה, והוחלפו "בכותנות עור", המכסות ומסתירות על האור.

דבר חסידות

פעם נכנס יהודי ל"יחידות" (ללא נוכחות של אנשים אחרים) אצל אדמו"ר הריי"צ, וביקש "תיקון" לדברים מסוימים. בדברו, תיאר את מצבו הרוחני הירוד באופן מבהיל ממש, תוך כדי הטחת אשמות כבדות כלפי עצמו. השיבו הרבי: הרי ידועה לך בוודאי חומרת איסור לשון-הרע. אסור לו לאדם לספר לשון-הרע, לא על חברו, ואף לא על עצמו. (מעובד מתוך איגרות-קודש – הרבי מליובאוויטש)

שבת שלום ומבורך

נ / נ / ס / נ

אם ברצונך לקבל את הגליון במייל או במסרון, אנא פנה אל hhananv@gmail.com או לטלפון 052-569-9691.